

Ткаченко Олена Миколаївна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри екологічного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БІОСФЕРНИХ ЗАПОВІДНИКІВ

Питання правового врегулювання особливо охоронюваних територій та об'єктів було предметом дослідження як в вітчизняній, так і іноземній юридичній науці. Але, проблеми правової охорони біосферних заповідників в сучасних умовах набувають особливої гостроти. На сьогодні змінено або знищено 65% угруповань та екосистем планети.

Україна займає лідерство серед країн Європи за площею еродованих земель (близько 30 відсотків сільськогосподарських угідь). Така ситуація впливає і на співвідношення площі природної рослинності на одну людину, яка є найменшою і становить лише 0,35 га. Площа заповідних земель України в 2,5 рази менша від середньоєвропейської. І, навпаки, забрудненість атмосферного повітря в чотири рази більша на одного мешканця [1].

Значно погіршує ситуацію як те, що існують суттєві недоліки діючого природоохоронного законодавства, так і те, що продовжує поглиблюватись протистояння двох напрямків можливого використання територій біосферних заповідників та національних природних парків – збереження та розвитку первинних природних ландшафтів і рекреаційне використання його природних ресурсів. Протириччя та неузгодженість цілої низки питань правового режиму біосферних заповідників потребують дослідження та аналізу, з метою його удосконалення та приведення у відповідність до міжнародних екологічних стандартів, які діють в цій галузі.

Існування та відновлення біологічних ресурсів, а саме об'єктів флори та фауни, потребує запровадження особливого правового режиму щодо використання територій як середовищ їх перебування. Екологічні дослідження останніх років свідчать про те, що нормальне функціонування та самовідновлення біосфери можливе лише при наявності в будь-якому регіоні не менш ніж 10-15% площі, що зайнята природно-заповідними територіями.

Так, відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд», національні природні парки – це природоохоронні, рекреаційні, культурно-освітні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення, які створюються з метою збереження, відтворення та ефективного використання природних комплексів та об'єктів, що мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову та естетичну цінність.

В той час, як європейське екологічне законодавство закріплює в якості головної мети створення національних природних парків, насамперед, – збереження репрезентативних екосистем планети; підтримання біорізноманіття на певному рівні; збереження генетичних ресурсів

флори та фауни; проведення наукових досліджень, і, в останню чергу, це – організація туризму та відпочинку населення. Таким чином, рекреаційне використання зазначених територій носить другорядний характер, і допустиме в тому випадку, коли воно повністю узгоджене з вимогами належної охорони та відновлення природних ресурсів парку. При цьому, найважливішим принципом рекреаційного природокористування ресурсами національного природного парку, повинно бути чітке закріплення на законодавчому рівні норм щодо кількості відпочиваючих, які можуть одночасно перебувати на його території в межах відповідної зони стаціонарної чи короткострокової рекреації, з урахуванням допустимої щільності на одиницю його площі.

Слід зазначити, що в Україні створено 40 національних природних парків, загальною площею близько 10 000 кв. км, і для більшості з них характерні певні негативні явища, які значно ускладнюють досягнення відповідної мети щодо їх створення та погіршують стан екосистем зазначених природних територій. Насамперед, це катастрофічно незначні розміри території парку для забезпечення самовідновлення природних екосистем; наявність в межах їх територій населених пунктів та землекористувачів; інтенсивне використання навколишніх суміжних з парком територій.

Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд», біосферні заповідники це природоохоронні установи міжнародного значення, які включаються до Всесвітньої мережі біосферних резерватів у рамках програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» [2]. Оскільки території біосферних заповідників підлягають зонуванню, то відповідно до кожної зони встановлюється диференційований правовий режим. Останнім часом зроблено декілька спроб щодо внесення змін до діючого Закону. Всі зазначені зміни стосуються режиму використання буферних зон та зон антропогенних ландшафтів біосферних заповідників. А, саме, пропонується впровадження на цих територіях мисливства. Така зміна законодавства суперечить природі та меті створення біосферних заповідників, тягне за собою нехтування цілями щодо збереження та відновлення природних ландшафтів та систем. Правовий режим буферної зони визначається у відповідності із режимом, встановленим для охоронних зон природних заповідників. Відповідно полювання, рибальство та інші

види спеціального використання та агресивного антропогенного впливу в межах цієї території заборонені.

В зоні антропогенних ландшафтів передбачається традиційне землекористування, лісокористування, рекреація та інші види господарської діяльності. Мисливство ж в межах цієї території забороняється. В законопроекті пропонується введення мисливства в зазначених зонах в якості «мисливського туризму» як однієї з форм рекреаційної діяльності.

Слід зазначити, що саме поняття «мисливського туризму» суперечить природі поняття «рекреації», оскільки остання передбачає відновлення психофізичних сил організму людини. Якщо зазначене відновлення здійснюється за допомогою позитивного впливу природних ресурсів, то мова йде про використання рекреаційних природних ресурсів. У випадку «мисливського туризму», використовується саме тваринний світ як рекреаційний ресурс. Але поєднання мети добування диких тварин в процесі полювання з відновленням психофізичних сил організму суперечить гуманістичному та морально-етичному складу людини як біологічного індивіду. Адже мова йде про знищення інших живих організмів, яке повинно благотворно вплинути на фізичний та психічний стан людини-мисливця, здійснити його екологічне виховання.

Крім того, слід враховувати кількісні та якісні показники щодо природоохоронних екосистем і фауни України. Адже території природно-заповідного фонду складають трохи більше ніж 2% чисельності українських земель, межі мисливських угідь поширюються до 80% країни, а чисельність мисливських тварин скорочується великими темпами.

Відповідно до цього, зміни правового режиму природно-заповідного фонду можливо допустити виключно на підставі всебічного міжнародного експертного дослідження цієї проблеми. Беручи до уваги погіршуваний стан флори та фауни в межах біосферних заповідників, актуальним постає питання вдосконалення діючого природоохоронного законодавства щодо посилення заходів охорони та збереження унікальних природних компонентів та первозданих екологічних комплексів.